

LIETUVOS ARCHITEKTŲ RŪMAI

Kalvarijų g. 1, LT-09310 Vilnius. Tel. (+370 5) 2754241, el. p. info@architekturumai.lt, www.architekturumai.lt
Atsiskaitomoji sąskaita LT50 7044 0600 0606 7130 AB SEB, kodas 70440. Įstaigos kodas 301111540

Lietuvos Respublikos Seimui
Gedimino pr. 53, LT-01109 Vilnius

Lietuvos Respublikos Prezidentei
S. Daukanto a. 3, LT-01122 Vilnius

Lietuvos Respublikos Vyriausybei
Gedimino pr. 11, LT-01103 Vilnius

Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijai
A. Jakšto g. 4, LT-01105 Vilnius

Vilnius, 2016-05-22 Nr. S16/05/20

Dėl Architektūros įstatymo ir Architektų rūmų įstatymo pakeitimo įstatymo projektų

Šiuo raštu visų pirma pažymime, kad neabejotinai palaikome dabartiniu metu Vyriausybėje svarstomo Architektūros įstatymo¹ priėmimo iniciatyvą ir tikimės kuo greitesnio jos realizavimo.

Vertinant pastarojo laiko teritorijų planavimo ir statybos praktiką tampa akivaizdu, kad įgyvendinant demokratinės valstybės principus, kartu bręstant ir aktyvėjant pilietinei visuomenei, architekto profesija tampa itin svarbi jos interesų užtikrinimui bei darnos visuomenėje išsaugojimui. Vakarų Europos šalys jau seniai pripažino, kad architekto sprendimai turi tiesioginę įtaką tokioms konstitucinėms vertybėms, kaip sveika aplinka, žmogaus fizinė ir psichologinė sveikata, jo socialinė gerovė, kraštovaizdžio, gamtos ir kultūros vertybių apsauga, ūkinės veiklos efektyvumas, inovacijų skatinimas ir kt. Dar svarbiau tai, kad architekto priimami sprendimai turi galimybę kiekvienoje konkrečioje situacijoje reikšmingai pasitarnauti skirtingų, dažnai vienas kitam prieštaraujančių, visuomenės ekonominių, socialinių, kultūrinių bei ekologinių interesų suderinimui, taip prisidedami prie konstitucinių visos valstybės pareigų įgyvendinimo. Visapusiškai įvertinus architekto veiklos reikšmę nekyla abejonių, kad architekto profesinė veikla yra viešąjį interesą įgyvendinanti veikla, todėl ji privalo būti (ir šiuo metu yra) valstybės reguliuojama.

Visgi norime atkreipti dėmesį į keletą aspektų.

- Pirma, manome, kad iki šiol teisės aktuose nebuvo tinkamai įvertintas realiai visuomenėje glūdinčių interesų suderinimo poreikis ir kartu architektūros specifika, lemianti tai, kad jos kokybiniai parametrai gali būti nustatomi tik kiekvienoje konkrečioje situacijoje, profesionaliai įvertinus konkrečios nagrinėjamos vietos, ją supančios aplinkos, būsimų statinio bei teritorijos naudotojų poreikius, kartu juos derinant su visos visuomenės interesais. Atsižvelgus į šią specifiką tampa akivaizdu, kad architektūros kokybė negali būti iš anksto reglamentuojama detaliomis teisės

¹ Lietuvos Respublikos architektūros įstatymas (projektas). Parengė Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. Reg. Nr. 15-7874(3).

normomis, o turi būti reguliuojama šias visuomenei svarbias užduotis atliekančio architekto profesinė veikla, taip pat įgyvendinamos architektūros kokybės užtikrinimo procedūros, vykdomos tinkamu laiku, pagal iš anksto apibrėžtus principus (kriterijus), aiškia tvarka, garantuojant aukštą sprendimus priimančių asmenų kvalifikaciją bei profesinės etikos standartų laikymąsi. Todėl tikimės, kad Architektūros įstatymas, kuriame nustatomos architektūrinių konkursų, ekspertinio vertinimo ir kitos procedūros, taip pat keliami kvalifikaciniai reikalavimai jas įgyvendinantiems asmenims, bus priimtas kuo anksčiau, nes visuomenėje vis dažniau kylantys teisiniai ir socialiniai konfliktai, už kurių dažniausia stovi atitinkamus sprendimus priėmę ir savo parašais patvirtinę architektai, rodo, kad tokios priemonės yra skubiai reikalingos. Manytina, kad efektyvesnis architektūrinės veiklos reguliavimas padės sumažinti ir teisminių ginčų teritorijų planavimo bei statybos procesuose skaičių, nes leis iš anksto išgirsti ir įvertinti įvairius trečiųjų asmenų bei visos visuomenės interesus, užbėgant už akių būsimiems konfliktams.

- Antra, nors ir galima teigti, kad jau šiuo metu valstybė pripažįsta architekto profesijos svarbą visuomenei (architektai yra atestuojami, Statybos įstatyme yra įtvirtinti esminiai statinio architektūros reikalavimai, taip pat Statybos įstatyme yra numatyta pareiga parengti projekto architektūrinę dalį visiems antžeminiams ir kai kuriems požeminiams statiniams ir kt.), tačiau kvalifikacijos atestatai dabar yra privalomi tik ypatingų statinių (apibrėžiamų daugiausia techniniais kriterijais ir sudarančių tik 5 proc. iš išduodamų statybą leidžiančių dokumentų) projektavimui, esminių architektūros reikalavimų sąrašas neapima visų aukščiau išvardintų visuomenės vertybių apsaugos, nėra nustatyti jokių realių šių reikalavimų įgyvendinimo patikros procedūrų bei atsakomybės už jų pažeidimus, architekto dalyvavimas teritorijų planavimo dokumentų ir statinio projektų rengime taip pat nėra užtikrintas. Šiuo požiūriu taip pat viliamės, kad Seime jau svarstomi Statybos įstatymo pakeitimai², susiję su nustatomu atestavimu neypatingiems statiniams, taip pat parengtas ir svarstomas Architektūros įstatymas pagerins visuomenės interesų užtikrinimo sąlygas.
- Ir trečias aspektas, į kurį norime atkreipti ypatingą dėmesį – tai **architektų profesinė savivalda**, minima ir svarstomame Architektūros įstatymo projekte. Dar 2006 metais, remiantis kitų Europos Sąjungos šalių praktika, Seime buvo priimtas sprendimas perduoti ministerijoms nebūdingas architekto profesinės veiklos priežiūros funkcijas profesinės savivaldos organizacijai – Architektų rūmams, tuo tikslu priimant Lietuvos Respublikos architektų rūmų įstatymą (Žin., 2006-12-09, Nr. 134-5063). Deja, kaip ir teigiama prie šio rašto pridedamoje Lietuvos teisės instituto atliktos mokslinės analizės išvadoje, priimant Architektų rūmų įstatymą, jame nebuvo įtvirtintas **esminis** profesinės savivaldos elementas – su įgyjama profesine kvalifikacija susieta privaloma atestuotų architektų narystė profesinės savivaldos organizacijoje. Šiuo metu visuomenei svarbius sprendimus priimantis atestuotas architektas gali laisvai pasirinkti, ar dalyvauti profesinėje savivaldoje, vykdančioje jo kvalifikacijos bei profesinės etikos priežiūrą, ar ne. Esant tokiai situacijai, profesinėje savivaldoje dalyvauja tik 10 procentų visų atestuotų architektų, o toks menkas projektuojančių architektų susitelkimas Architektų rūmų veikloje–stipriai varžo įstatymu perduotos architektų kvalifikacijos, profesinės etikos priežiūros, architektūrinės veiklos monitoringo ir kitų svarbių įstatyme numatytų funkcijų įgyvendinimo galimybes.

Architektūros įstatyme numatomų architektūros kokybės užtikrinimo priemonių (kurioms, kaip minėta, iš esmės pritariame ir palaikome) įgyvendinimas dar labiau padidins Architektų rūmų administracinių bei žmogiškųjų resursų poreikį, todėl vienareikšmiškai manome, kad visuomenei itin reikšmingas Architektūros įstatymas gali būti svarstomas ir priimamas tik kartu su Architektų rūmų įstatymo pakeitimo įstatymu, kuriuo būtų įtvirtinta visų atestuotų architektų narystė juose.

² Lietuvos Respublikos Statybos įstatymo Nr. I-1240 pakeitimo įstatymas (nauja redakcija). Parengė Lietuvos Respublikos Seimas. Reg Nr. XIIP-3485(2).

Architektų rūmų įstatymas jau dabar numato jų narių išrinktų atstovų teisę priimti visiems atestuotiesiems architektams taikomus sprendimus. Taip pat svarbu tai, kad patiems nariams yra pavesta susitarti dėl narystės mokesčio dydžio ir kitų rūmų veiklos sąlygų. Taigi privalomas dalyvavimas profesinėje savivaldoje ne tik nesuvaržys architektų ūkinės veiklos daugiau, nei to reikalauja konstitucinis bendros gerovės užtikrinimo principas, bet ir užtikrins demokratinį šiems asmenims svarbių sprendimų priėmimą, kuris šiuo metu, sprendimus priimant tik mažos atestuotų architektų dalies atstovams, yra panašesnis į valstybinį valdymą nei į profesinę savivaldą.

Per praėjusį dešimtį metų laikotarpį nuo Architektų rūmų įkūrimo teko išgirsti abejonių dėl būtinos visuotinės narystės konstitucingumo, tačiau jas jau 2008 metais išskleidė Konstitucinis Teismas, aiškiai pasisakydamas priešingai – Teismo teigimu, jeigu tokios savireguliacijos ir savivaldos sistemos nebūtų, atitinkamų funkcijų, kurių vykdymą valstybė privalo užtikrinti, perdavimas į privačias rankas ne tik būtų nepagrįstas tikslingumo atžvilgiu, bet ir galėtų būti konstituciškai nepateisinamas; tikslingumo atžvilgiu nepateisinama, gal ir konstituciškai nepagrįsta, būtų ir tai, kad kurie nors tam tikra valstybės kontroliuojama profesija besiverčiantys asmenys galėtų būti „šalia“ minėtos profesinės savivaldos sistemos ir ne tik neprisidėtų prie jos veikimo, bet ir galėtų išvengti atitinkamos profesinės veiklos kontrolės, *inter alia* kontrolės, ar tie asmenys laikosi vienodų profesinės etikos standartų (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 7 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas taip pat pabrėžė, kad profesinės savivaldos sistemas suponuoja ne vien teisinės profesijos. Tą rodo ir praktika – Lietuvoje privalomos narystės principu jau veikia ne tik teisinių profesijų (advokatų, notarų, antstolių), bet ir kitų profesijų savivaldos sistemos (Odontologų rūmai, Auditorių rūmai, kt.), besirūpinančios šių profesijų atstovų veiklos kokybe ir visuomenės interesų atitinkamose srityse įgyvendinimu.

Taip pat kartais bandoma teigti, kad architektų profesinei savivaldai prieštarauja patys architektai ar kiti urbanistinės plėtros dalyviai, tačiau Architektų rūmų atliktos apklausos, visuose didžiuosiuose miestuose prarastos diskusijos su architektais, pokalbiai su kitas interesų grupes atstovaujančių asociacijų bei savivaldybių administracijų atstovais patvirtina, kad visa šios srities rinka yra suinteresuota kvalifikuotu, etišku, sąžiningu architektų darbu, todėl palaiko ir remia pilną architektų profesinės savivaldos įkūrimą bei efektyvų jos veikimą, užtikrinant visų atestuotų architektų dalyvavimą įstatymu reglamentuotame savireguliacijos bei savipriežiūros procese. Pridedamoje Lietuvos teisės instituto išvadoje taip pat pabrėžiama, kad profesinės savivaldos įkūrimas – tai visų pirma valstybės, kurios pareiga yra garantuoti viešąjį interesą, prerogatyva. Taigi jau įkurtos architektų profesinės savivaldos sistemos veikimo užtikrinimas įtvirtinant visų atestuotų architektų narystę joje, taip pat visų pirma yra valstybės pareiga ir interesas.

Pridedamoje Lietuvos teisės instituto išvadoje pažymima ir tai, kad Europoje atlikti praktiniai bei moksliniai tyrimai patvirtina profesinės savivaldos didesnę efektyvumą ir visapusę naudą, lyginant su valstybės vykdoma profesinės veiklos priežiūra. Sugrupavus šios naudos aspektus matyti, kad efektyviai veikianti architektų profesinės savivaldos sistema:

- 1) Būtų naudinga **visuomenei**, nes:
 - a. Užtikrintų didesnę šios profesijos atstovų veiklos priežiūros efektyvumą, atitinkamai, architekto priimamų sprendimų profesionalumą;
 - b. Didintų pačių šios profesijos atstovų savarankiškumą, atsakomybę ir sąmoningumą;
 - c. Sudarytų sąlygas didesniai visuomenės pasitikėjimui šios profesijos atstovais, atitinkamai, didesniai dėmesiui aplinkos kokybei ir jos formavimo procesui;

- d. Užtikrintų didesnę veiklos priežiūros sprendimų pagrįstumą bei tikslingumą, lanksčiai reaguojant į realią praktiką;
 - e. Leistų sutaupyti nemažą dalį biudžeto lėšų, mažinant valstybės institucijų atstovų dalyvavimą kasdienėse atestavimo, teisės pripažinimo ir kitose procedūrose, paliekant joms tik profesinės savivaldos sprendimų teisėtumo priežiūrą.
- 2) Būtų naudinga **investuotojams**, nes:
- a. Užtikrintų architekto priimamų sprendimų profesionalumą;
 - b. Profesionalios architektų paslaugos lemtų mažesnius statybos kaštus;
 - c. Profesionalūs, visuomenės ir trečiųjų asmenų interesus įvertinantys ir suderinantys, architekto sprendimai reikšmingai sumažintų teisminių ginčų tikimybę;
 - d. Efektyvi Architektų rūmų veikla užtikrintų profesionalias konsultacijas ir kitą metodinę pagalbą tiek privatiems investuotojams, tiek perkančiosioms organizacijoms specifiniais investicijų šioje srityje planavimo ir procesų organizavimo klausimais;
 - e. Leistų greitai ir efektyviai ne teisiniu būdu išspręsti daugelį šioje srityje kylančių ginčų.
- 3) Būtų naudinga **atestuotiems architektams**, nes:
- a. Užtikrintų sąžiningą ir etišką tarpusavio konkurenciją;
 - b. Atstovautų juos santykiuose su valstybės ir savivaldybių institucijomis;
 - c. Garantuotų teisinę ir kitą metodinę pagalbą sprendžiant sudėtingus klausimus;
 - d. Užtikrintų efektyvią teisinės ir kitos šiai veiklai aktualios informacijos sklaidą;
 - e. Atliktų mediatoriaus vaidmenį esant tarpusavio ginčams ar ginčams su užsakovais;
 - f. Gintų autorių ir kitas pažeistas teises, kartu mažinant jų atsiradimo prielaidas;
 - g. Organizuotų kokybišką kvalifikacijos tobulinimą;
 - h. Vykdytų platesnę architektūros kokybės ir architekto profesijos reikšmės sklaidą;
 - i. Kompleksiškai rūpintųsi kitais atestuotų architektų profesiniais poreikiais.

Atsižvelgiant į tai, atsakingų institucijų **prašome**:

- 1) Architektūros įstatymą svarstyti ir priimti tik viename pakete su Architektų rūmų įstatymo pakeitimo įstatymu, kuriuo būtų įtvirtinta privaloma visų atestuotų architektų narystė Architektų rūmuose³;
- 2) Visais atvejais, kuo skubiau priimti minėtą Architektų rūmų įstatymo pakeitimo įstatymą, įtvirtinant visų atestuotų architektų privalomą dalyvavimą profesinės savivaldos sistemoje, nes ir dabartinis teisinis reguliavimas bei faktinis kylančių problemų mastas rodo, kad yra būtina nedelsiant užtikrinti efektyvų šios profesinės savivaldos veikimą, sudarantį sąlygas viešojo intereso užtikrinimui, privačių asmenų teisių bei teisėtų interesų pažeidimų sumažinimui, kokybiškos, sveikos, darnios, išsivysčiusių pasaulio šalių standartus atitinkančios aplinkos kūrimui.

PRIDEDAMA: Lietuvos teisės instituto atlikta mokslinė analizė „Architektų profesinės savivaldos Lietuvoje ypatumai“, 2014 m.

Pagarbiai,

Lietuvos architektų rūmų tarybos vardu,
Pirmininkė

Daiva Bakšienė

³ Toks Architektūros įstatymo pakeitimo įstatymo projektas jau yra parengtas ir registruotas Seime. Reg. Nr. XIIP-4374.